

PAPÍRSZELETEK

NÉMETH ISTVÁN

Valahonnan az elfelejtett emlékek háttéréből szomorúan, megbántottan tekint rám a Mézes Kenyér. Így, külön írva, nagy kezdőbetűkkel. Mert hát valaki volt ő nálunk, a mi családukban, különösen a számomra volt valaki, hiszen ha már vagy éppen nem akadt semmi más, amivel az éhemet csillapíthattam volna, ott volt a Mézes Kenyér. Ő mindig ott volt, mert kenyereünk azért mindig volt, és mézünk is, lévén apám méhészmester. Nagy, szenvedélyes méhész, a téli folyamatok egyik szervezője a faluban, Tamaskónak, a méhészkirálynak hű híve, követője. Annyira, hogy az úgynevezett álló, négy családod befogadó kaptárokról áttért a Tamaskó-féle fekvő kaptárokra, minthogy ezekben könnyebben telettek ki a méhek, meg hát ezeket az új típusú kaptárokat maga Tamaskó József, a *Méhészet* című szaklap szerkesztője gondolta ki s ajánlotta haladó méhésztársainak. Szóval nálunk méz úgyszólván mindig volt, viszont a tejtől azt már nem mondhatom el, így azt se, hogy tejben-mézben fürödtünk volna, a Kánaán még messze volt, s az ígéreték ellenére mind a mai napig nem érkezett el hozzánk. A Mézes Kenyér azonban egyféle biztonságot jelentett. Nem emlékszem, hogy apám különösen rajongott volna érte, édesanyám se, én bezzeg nyakaltam, különösen friss kenyérre csurgatva volt fenséges. A Zsíros Kenyér is nagyon finom volt. Pajtások, utcabéli gyerekek társaságában fogyasztva. Akkora karajokat kaptunk, hogy majd letörte a kezünket, ami nem volt igaz, mármint az, hogy majd letörte, mert soha senkiét nem törte le, csak a felnőttek találták ki az egészet. Igen, a Zsíros Kenyér is szomo-

rúan, elárultan, megbántottan néz rám valahonnan az emlékeim háttéréből, pedig ők tápláltak, ők voltak azok, akik mindig elérhetőek voltak számomra, akik sohase hagytak cserben gyerekkoromban, a Mézes meg a Zsíros Kenyerek. Cimboráimnak inkább csak emez utóbbiakból jutott. Egyiküket egyszer, már kamaszkoromban, amikor rákaptunk a zsupázásra, jóllakattam mézzel. Nem nagylelkűségből, kártyán nyert vagy tíz evőkanállal. A házunk elé őrszemet állítva – nehogy a szüleim megleljenek bennünket – a kamrában felnyitottam egy színültig töltött mézesbödönt, s a nyertesnek a szájába olvastam a kanál mézeket. Ahogy egyet lenyelt, minduntalan önfeledten elmosolyodott s utánam mondta, hányadik kanálnál tartunk. Nem tudom, a befalt méznek örült-e jobban vagy annak, hogy megvert a kártyában, de minden lenyelt kanál méz után diadalmasan hegyezgette ujjaival az akkor még valóban hegyes, a rendesnél kissé hosszabbra sikeredett orrát, amit később, legénykorában, műtéti beavatkozással rövidített meg. Valahol már említettem: az ő szájából hallottam először a lángelme szavunkat (mi még jóformán a ponyváig se jutottunk el – Bogár Imrét kivéve –, ő már Kosztolányinál tartott) s egyszer ő magyarázta meg nekem, mi a különbség a hallhatatlan és a halhatatlan között. Ennek előtte meg voltam győződve, hogy csak egyetlen állapot létezik, a hallhatatlanságé, mert mi az, hogy halhatatlan, amikor mindnyájan, kivétel nélkül halandók vagyunk. Azóta tudom, hogy egy szelet Mézes Kenyér vagy egy hatalmas karéj Zsíros Kenyér is lehet halhatatlan, amit valaha, bandába verődve oly jó étvággal faltunk be. Mert mi még faltunk, nem majszoltunk. Ma sem értem egészen, mi az, hogy majszolás. Nem elírásról van szó? Nem majszolás akar lenni a majszolás? Rég elvonult a halhatatlanságba gyermekkori barátom, aki ezt helyre tenné a fejemben.

És a Mézes Kenyér? Az az Édes, már-már édeni? Ha még Ő is mulandó, akkor mi a halhatatlan?

*

A nap kelőben. Onnan gondolom, hogy az ablak előtt álló hársfa lombjának megérett, megsárgult pamacsai tüzet kaptak, lángolnak, mintegy visszaverik a rájuk hulló napsugarat. Megkapó látvány, gyönyörködöm benne. És valami hálaérzet áramlik szét bennem, valami olyasmi, hogy mégis szép az élet, ha már kora reggel, az ébredés pillanatában

ilyen csoda fogadja az embert. Pedig semmi csoda nem történt, csak új napra virradt a világ és a világnak ezen a pontján egy hársfa áll az ablakom előtt a kelő nap üde fénysugarában. Még nyílnak a völgyben a kerti virágok, még zöldell a nyárfa az ablak előtt – skandálom önkéntelenül, hiszen minden stimmel, még akkor is, ha az ablakom előtt nyárfa helyett hársfa zöldell, és szeptember vége van most is, és akkor is minden stimmel, ha sötét hajam lekopott a fejemről s a maradék teljesen őszbe „vegült” már . . . S akkor egy megsárgult levelet elenged az ág, s halkan leperreg a fáról. A csukott ablakon át is hallom, hogy halkan pereg alá. Aztán egy másik. Harmadik. Majd hirtelen megrázkódik a lombkorona – hűvösek már a reggelek – s patazkik a fáról a sok fáradt levél. Patazkik. Mi patazkik még? Olykor az ember szeméből a könny. Ugyanakkor az eső nem patazkik, mégis sok mindent csinál: csepereg, szemetel, zuhog, szemereg (öröömre Nagy Lászlónál is felfedeztem ezt az ígét), esik (hiszen azért eső, hogy essen), aztán záporodik, esebet, csapkod, ver (igen, nemcsak a jóisten ver bennünket, olykor az eső is), zúdul és ki tudja, mit nem csinál még. Az ereszről leperreg. Nem úgy, persze, mint fáról a levél. Nem úgy, mint a köd. A köd, ugye, szítál. És nem is úgy, mint a gesztenye. A gesztenye a fáról egyszerűen csak le hull, mint az érett alma vagy körte, az alma- és körtefa levele viszont ugyanúgy leperreg, mint most ezé a hársfáé az ablakom előtt. Mily különös: ha egy érett körte lepottyan a fáról, azon senki se ütközik meg, legföljebb az lepődik meg rajta, akinek a fejére esik, de ha egy lágyan lepergő falevelet látunk, eszünkbe juttatja egy pillanatra saját lepergő életünket. Igen, szeptember vége van, derűs reggelre ébredtünk, ezt megerősíti a rádió bemondója is, aki a stúdióból nem látja, hogy a fák és a bokrok hullatni kezdik fenséges díszüket.

*

Ismét egy fáról, ezúttal egy kétágú jegenyéről. Ugyanabból a törzsből két „különálló” fa tör a magasba, egyformák, mintha ikertestvérek volnának, tulajdonképpen azok is. Egy jegenyére csak fölnézni lehet. Önkéntelenül fölemeli a tekintetünket. Föl, a magasba. Arrafelé, ahol az Úr trónol. Minden fát szeretek, a jegenyéket különösen. Ha nincs a szemem előtt, távoli tanyák fölé képzelem. Természetesen alföldi tanyák fölé. Kiemelkednek a tájból, mint a messzi falvak templomtornyai. Ez

a kétágú a kis ruszin temető mögött áll. Bármikor elhaladok a közelében, föltekintek rá. Tisztelettel, már-már elragadtatással vagy valami fájó elvágyódással valahová, ahová nem juthatok el. Az egyik „ágán” valahol a hegye alatt, télen, amikor lehullajtja a levelét, egy madárfészek látható. Talán azé a varjúpáré, akik télen-nyáron itt tartózkodnak valahol a közelünkben, még nem sikerült kilesnem, valójában övök-e a fészek? Egy szép őszi délután verebek szállták meg a fát. Meg mertem volna rá esküdni, hogy jó kilométeres körzetből minden veréb itt volt, aki mozogni, illetve repülni tudott. Fontos esemény hozta őket össze, zsinatoltak. Ami annyiból állt, hogy több száz veréb megállás nélkül egyszerre mondta a magáét. Zengett a kétágú, égbe törő jegenye. Aki távolabbról figyelte és hallgatta, olyan benyomása lehetett az egészről, mintha a hatalmas fa minden levele, milliárdnyi levele, madárhangon szólalt volna meg, mintha maga a fa zengett volna valami örömodát, hogy itt állhat a ragyogó őszi napfényben Isten nagyobb dicsőségére. Pedig hát nem a fényben és a fénytől remegő levelei zengték a háláéneket, hanem a lombjai között csicsergő verebek, akiknek a szíve most csordultig volt örömmel. Mert hát az örömüknek adtak hangot az egeket ostromló ricsajukkal, egyben bemutatva, előadva hatalmas őszi hangversenyüket, amire oly nagy buzgalommal készülődtek kis csoportokban a parkok eldugott bokrain. Most a kis csoportok együtt léptek fel a kétágú jegenye égbe szökő koncerttornyában.

*

Penavin Olga pusztumusz könyvecskéjét, a bácskai és bánáti (népi) növényekről szólót lapozgatom. Mondhatom, nagy gyönyörűséggel. Nem először bódulok el a magyar virágnevek illatától, vagy ha úgy jobban tetszik, a mezei, kerti és erdei virágok magyar nevéből. A magyar ember éppúgy, mint az örmény vagy a spanyol, igyekezett megnevezni saját nyelvén a maga körül látható dolgokat, így a növényeket, fákat, füveket és virágokat is, a mai magyarokban viszont mintha nem volna meg ez a törekvés. Sok-sok városi és falusi család együtt él a lakásában megannyi szobanövénnyel, anélkül, hogy tudná mindegyik nevét. Tán a felének se tudja a nevét. Minek, gondolja; elegendő, ha ott zöldell vagy virágozik a szobasarokban. A régiek bizony nem elégedtek meg ennyivel. Nem nyugodtak, míg nevet nem adtak a kökörtcsinnek vagy a

százsorszépnék. Legtöbbször találó, a virág színének, tulajdonságának megfelelő. Legtöbbször gyönyörűt. Néha vidékenként eltérőt. A kan-
kalint például Ada környékén báránynyelvének nevezték, a doroszlóiak,
úgy látszik, pajzánabbak voltak, mert ők ugyanezt a növényt, virágot
macskatökének hívták. Nálunk Kishegyesen a bodzát bocfának.

Ezúttal a szóban forgó könyvecskébe gyűjtött majd hatszáz növény
közül a pongyola pitypangnál vagy más néven a gyermekláncfűnél időz-
nék néhány mondat erejéig.

De még el se kezdtem a beigért mondatokat, máris meg kell állnom:
pitypang vagy gyermekláncfű? Hiszen nem két neve van ennek a köz-
ismert növénynek, virágnak: tavasszal a zsenge fű között ezerszám virít
sárga fejével, tele van vele a rét, mondhatnám az egész határ, nincs
akinek a figyelmét magára ne vonná, ami korántsem jelenti azt, tudja
is mindenki a nevét. A jó két tucat közül legalább egyet.

Mert, ha nem fárasztom vele az olvasót, a szóban forgó könyvecske
segítségével felsorolom a nevüket, nem az igénytelen virág miatt, hanem
mert igénytelensége ellenére igen közel került a magyar mezei emberek
és gyerekek szívéhez, ha már ilyen sok névvel ajándékozták meg.

Kezdjük sorjában, úgy, ahogy írva vagyon: békasajáta, ebtej, fűjőka,
gyermekláncfű, kácsavirág, kikirics, pitypang, kislibavirág, kutyatej, lán-
cvirág, libadöglesztő, libuskavirág, pipevirág, pipéter pitypang, pongyola
pitypang, békavirág, csicskiri, gójavirág, kunkunbéka, öregapám lámpá-
sa, pongyola pipóka, réti lámpaszétfűvő, szőke kislány koszorúja, tyúk-
segg és végül, de nem utolsóként tyúkszemevirág. Azért nem utolsóként,
mert a könyvecske adatszolgáltatói-gyűjtői aligha járták össze Bácska
és Bánát minden zegzugát, a felsorolt névsor így nem is lehet teljes. És
akkor hol van még a Nagyalföld, a Kisalföld meg a többi pitypangos rét,
ahol magyarok élnek!

Már csak ennél az egy példánál maradván is beleborzong az ember (a
magyar, az örmény, a spanyol és a többi), ha arra gondol, hogy a ránk
leselkedő globalizáció áldása folytán ennek a soknevű virágnak egyetlen
neve maradna az elkövetkező századokban, vagy a klasszikus *Taraxacum*
officinale, vagy a minden nyelvet felfaló globalizáció, az egész világra és
minden volt nemzetre kiterjedő nyelvének egyetlen, egyetlenegy szava!

Hogy „itt az ősz, itt van újra”, nemcsak a sárguló falevelek, az őszi, nyirkos idő, a bágyadt napsugár jelzi számomra, de még csak nem is az ilyenkor, és csakis ilyenkor megmutatkozó tiszta, máriakék ég, hanem hogy elhallgatnak a városba is betévedt mezei muzsikások, a tücskök, s már a kora reggeli órákban csapatostul megjelennek a varjak.

Az előbbieket egész nyáron át húzták, mégpedig itt az ablakom alatt is altatódalukat, most hol lehetnek? Behúzódtak téli vackukra? A betonhasadékokba, a téglarészekbe? Előre elkészített földi odújukba?

Míg hallgattam őket nyári estéken, azon törtem a fejemet, hogyan tudnék egy tücsökpárt a tél elől a szobámba telepíteni, menekíteni; valahová a szoba sarkába vagy egy szakajtó földbe? Érdeklődtem is a bogarászoknál, hogyan lehetne ezt véghezvinni, megmaradnának-e ilyen körülmények között, „rabságban”, mivel táplálhatnám őket, de mindenki csak megmosolyogta az ötletemet, így tanácstalan maradtam. Pedig a tücskök, tudom, télen se teszik tokba a hegedűjüket, ha megfelelő körülmények közé kerülnek; ékes példa erre a régi, falusi pékségek, ahol télen is, fényes nappal tücsökszó fogadta az embereket, főleg a gyerekeket és háziasszonyokat. Persze, tudom, manapság a dolog megoldható úgy is, hogy vásárol a tücsökzene-rajongó egy elektromágneses lemezt vagy mi a francot, amiről aztán kedvére hallgathatja ezt a muzsikát, hallgathatja éjjel-nappal, télen-nyáron, hallgathatja egész éven át. Csakhogy az nem lenne ugyanaz! A tücsköt mégiscsak nyáreste, nyitott ablakon át, elalvás előtt a legszebb hallgatni. Akiről tudjuk, hogy ott muzsikál az ablakunk alatt a fű között, vagy akár az útburkolat betonrészében. Fent a sötét égen csillagok tüzelnek, lent a földön pedig húzzák a bogárvilág Dankó Pistái.

Nyáron tehát – még itt a városban is – tücsökzenére alszunk el, ősszel pedig – sokszor túl zajos – varjúkárogásra ébredünk. A varjak hatalmas tömegükkel szinte telefüstölik a pirkadó égboltot. Egyik nap – talán ugyanaz a csapat – északról déli irányba vonul, a rákövetkezőn vissza. Mintha nem találnák a helyüket. Pedig nagyon is tudják, mit csinálnak. Vagy csak megérik, mikor mit kell csinálniuk; mikor kell elindulniuk délre, s melyik pillanatban visszafordulniuk.

Az ágyamból figyelem őszi vándorlásukat. Nem tudom eldönteni, felkeljek-e, avagy egy órácskára forduljak még be a fal felé.